

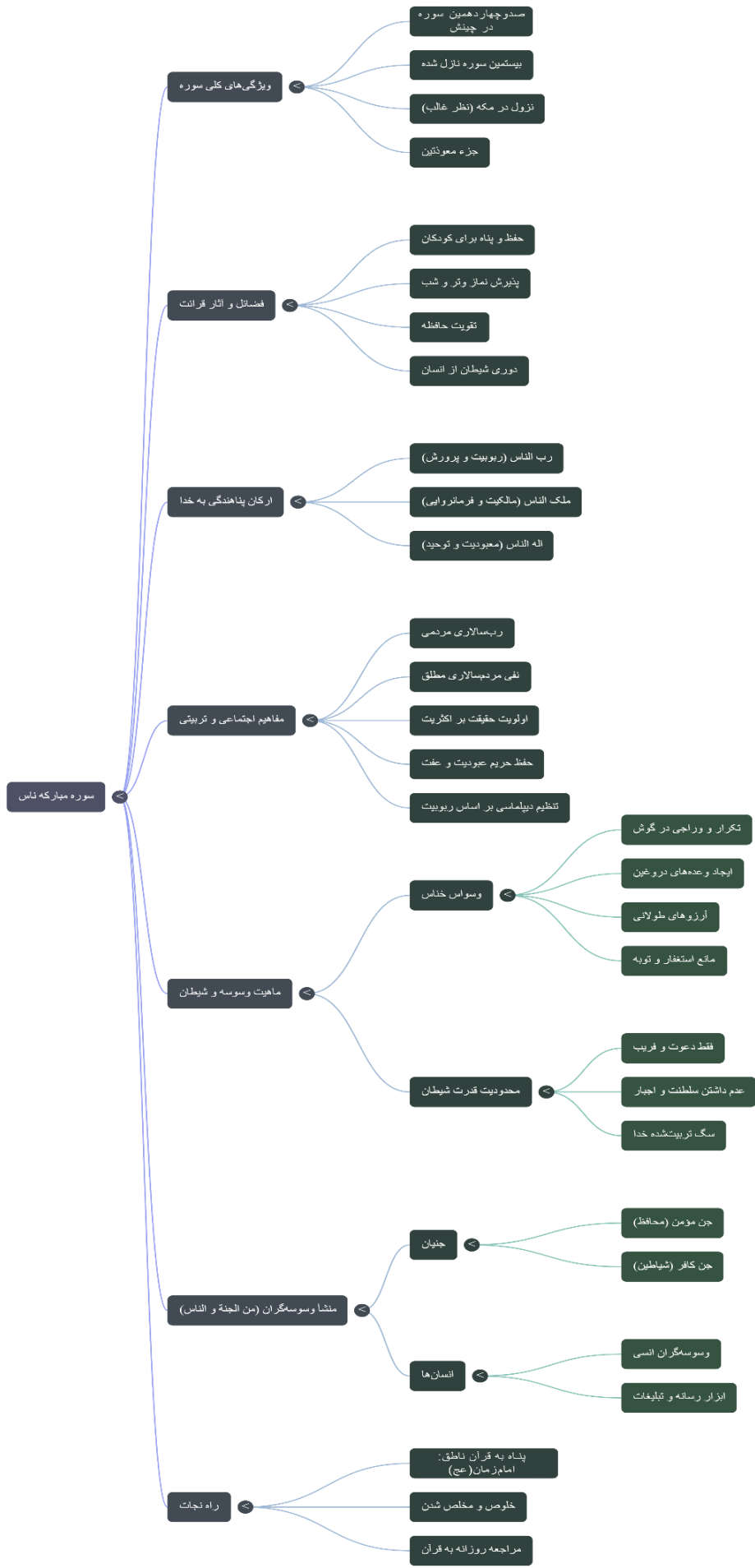
بسم الله الرحمن الرحيم

دوره تفسیر المیزان ۲

سوره مبارکه ناس

مدرس دوره: دکتر سید محمد صالح هاشمی

گلپایگانی



سوره ناس

چکیده

سوره مبارکه ناس به عنوان آخرین سوره قرآن کریم، منشوری جامع برای پناهندگی به قدرت لایزال الهی در برابر شرور درونی و برونی است. این سوره با تأکید بر سه صفت کلیدی خداوند (رب، ملک و اله)، مرزهای توحید در ربوبیت را تبیین کرده و برتری «رب سالاری» بر «مردم سالاری مطلق» را در نظام تشریع به چالش می کشد. شر اصلی مورد اشاره در این سوره، «وسوسه» است که از طریق القائات جنی و انسی بر صدر انسان وارد می شود. نکته حائز اهمیت این است که شیطان فاقد قدرت اجبار (سلطنت) بوده و تنها از طریق فریب، وعده های دروغین و به تأخیر انداختن توبه عمل می کند. تمسک به قرآن کریم و ولایت امام عصر (عج) تنها راه صیانت دائمی در برابر این هجمه های پنهان معرفی شده است.

۱. شناسنامه و فضایل سوره ناس

سوره ناس از منظر جایگاه و تاریخچه نزول دارای ویژگی های منحصر به فردی است:

- **ترتیب نزول و چیدمان:** این سوره صدهزار و چهاردهمین (۱۱۴) سوره در چیدمان کنونی مصحف و بیستمین سوره ای است که بر پیامبر اسلام (ص) نازل شده است.
- **محل نزول:** اگرچه برخی آن را مدنی می دانند، اما نظر غالب بر مکی بودن این سوره است.
- **سیره نبوی:** پیامبر اکرم (ص) مکرراً این سوره و سوره فلق (معوذتین) را قرائت می کردند و از آن ها برای حفظ و در پناه خدا قرار دادن امام حسن و امام حسین (ع) استفاده می نمودند.

فضایل و آثار وضعی:

- پذیرش نماز: بر اساس روایتی از امام باقر (ع)، قرائت معوذتین و سوره اخلاص در نماز وتر، موجب صدور پیامی الهی مبنی بر قبولی نماز بنده می‌شود.
- تقویت حافظه: طبق توصیه‌های اخلاقی (از جمله مرحوم آقای قاضی)، قرائت معوذتین به همراه آیت‌الکرسی برای تقویت حافظه مؤثر است.

۲. بررسی مفاهیم

در ابتدای سوره، انسان مأمور می‌شود به سه ساحت از ربوبیت الهی پناه ببرد. تکرار کلمه «ناس» و عدم استفاده از حرف عطف «و» نشان‌دهنده یگانگی این صفات در وجود واحد حق تعالی است:

صفت الهی	مفهوم و کارکرد در سوره
ربّ الناس	پروردگار و پرورش‌دهنده مردم؛ تأکید بر اینکه خالق، همان صاحب‌اختیار و مدبر است
ملک الناس	پادشاه و حاکم مطلق؛ نفی قدرت‌های پوشالی و کدخداهای خودخوانده جهانی
اله الناس	معبود یگانه؛ تنها مرجعی که شایسته پرستش و اطاعت مطلق است

تقابل رب‌سالاری و مردم‌سالاری مطلق

یکی از محوری‌ترین مباحث مطرح شده، نقد نگاهی است که «مردم» را به جای «رب» قرار می‌دهد.

- ارزش مردم: مردم به عنوان سرآمد خلقت و تجلی وجود خدا محترم هستند، اما این احترام ذیل ربوبیت الهی معنا می‌یابد.
- انحراف اکثریت: در منطق قرآنی، اگر نظر اکثریت (جمهوریت) با فرمان قطعی الهی در تضاد باشد، حقیقت قربانی اکثریت نمی‌شود. تعبیری نظیر «اکثرهم لا یعلمون»

نشان دهنده آن است که ملاک صحت، انطباق با اراده ربوبی است، نه صرفاً خواست عمومی.

- **تنظیم روابط:** روابط بین الملل، دیپلماسی و روابط خانوادگی باید بر اساس «رب سالاری» تنظیم شود، نه بر اساس عرف‌های منحرف یا قدرت‌های استکباری.

۳. مفهوم‌شناسی گناه و حیا

گناه صرفاً یک خطای فردی نیست، بلکه ابعاد حاکمیتی و عبودیتی دارد:

- **گناه علنی:** به مثابه اعلام شکستن حریم عبودیت و فسق است. اهمیت گناه علنی در این است که فرد آگاهانه یا ناآگاهانه در برابر فرمان خدا موضع‌گیری می‌کند.
- **عفت:** عفت دارای شاخه‌های متعددی است (از جمله عفت بدنی و حجاب) که همگی ذیل بحث حیای اخلاقی و حفظ حریم ربوبیت تعریف می‌شوند.

۴. دشمن‌شناسی

سوره ناس به دقت ماهیت دشمن و روش نفوذ او را تبیین می‌کند:

وسواس خناس چیست؟

«وسواس» به معنای حدیث نفس و القای آهسته در گوش و جان انسان است. «خناس» نیز یکی از معاونین ارشد ابلیس است که وظیفه‌ای تخصصی دارد.

استراتژی شیطان برای ابطال توبه

در پی نزول آیه ۱۳۵ سوره آل عمران درباره استغفار، شیطان (خناس) راهکاری برای بی‌اثر کردن توبه ارائه داد:

۱. ایجاد آرزوهای طولانی و وعده‌های واهی.
۲. توجیه گناه به بهانه مصلحت یا کوچک‌انگاری آن.

۳. مشغول کردن ذهن انسان در هنگام توبه برای جلوگیری از پشیمانی واقعی.

محدودیت‌های قدرت شیطان

بر خلاف تصور شرک‌آلود که شیطان را قدرتی در عرض خدا می‌بیند، او تنها یک «کلب معلم» (سگ آموزش‌دیده) در نظام تکوین است:

- **عدم سلطنت:** شیطان هیچ قدرت اجبار یا مدیریتی بر جهان ندارد.
- **حصار دعوت:** تنها ابزار او «دعوت»، «فریب» و «وسوسه» است. او حتی نمی‌تواند یک کلمه ساده را به اجبار از زبان به گوش کسی برساند؛ بلکه تنها در «صدر» (سینه و کانون ادراک) وسوسه می‌کند.

۵. دسته‌بندی شیاطین

وسوسه‌گران منحصر به موجودات غیرارگانیک نیستند:

- **من الجنه و الناس:** وسوسه هم از سوی جنیان و هم از سوی انسان‌ها (مانند ابزارهای رسانه‌ای مدرن) صورت می‌گیرد. برخی انسان‌ها در مسیر انحراف چنان پیشروی می‌کنند که شیاطین پیش آن‌ها زانو می‌زنند.
- **جن مؤمن و کافر:** جنیان مؤمن محافظ و همراه مؤمنین هستند، در حالی که جنیان کافر همان شیاطین هستند که اختیاری کمتر از انسان دارند.

راهکار نهایی صیانت

برای رهایی از شرور پنهان و آشکار، پناهندگی به «قرآن ناطق» و «قرآن کریم» ضروری است:

۱. **پناهندگی به ولی عصر (عج):** قرار گرفتن در حصن ولایت امام زمان (عج) تنها راه دوری از وسوسه‌های انسی و جنی است.
۲. **مراجعه دائمی به قرآن:** صیانت یک امر مقطعی نیست و نیاز به مراجعه روزانه به کتاب الهی دارد.

۳. **الهامات الهی:** در مقابل وسوسه، «الهام الهی» قرار دارد که در مکان‌های مقدس (مانند حرم ائمه) تقویت می‌شود و انسان باید بر قرائت ذکرهایی که به قلبش الهام می‌شود، مداومت کند.